MARIA MARIN

CÂTEVA PARTICULARITĂŢI ALE GRAIURILOR DACOROMÂNE DIN SUD-ESTUL UCRAINEI ŞI CAUCAZ DIN PERSPECTIVA CONCEPŢIEI LUI SEXTIL PUŞCARIU DESPRE ARIILE LATERALE

Cercetarea graiurilor dacoromâne vorbite în afara graniţelor ţării evidenţiază o serie de particularităţi din toate domeniile limbii (fonetică, morfosintaxă, lexic), cele mai multe comune cu unităţile dialectale dintre hotarele României (învecinate geografic), împreună cu care, de regulă, formează arii lingvistice continue (cf. Marin 2013, p. 92). Aşadar, indiferent dacă ne referim la idiomurile româneşti din Ucraina (Regiunea Transcarpatică, nordul Bucovinei, cu Ţinutul Herţei şi al Hotinului), din est-sud-estul Ungariei, din Serbia, din nordul Bulgariei sau la cele de coloratură moldovenească vorbite, în general, la est de Prut până în Transnistria, toate reprezintă ramificaţii teritoriale ale subdialectelor dacoromâne. Raportându-ne la criteriul vecinătăţii, al continuităţii geografice, o situaţie deosebită ne este relevată de idiomurile dacoromâne vorbite în *enclavele lingvistice* din zone îndepărtate, situate la sute de kilometri distanţă de hotarele ţării. Mă refer la satele româneşti din sud-estul Ucrainei, dintre Don, Nipru şi Bug (actualele regiuni Kirovograd şi Nikolaiev)[1], colonizate, încă înainte de 1700, cu români moldoveni, originari din Basarabia şi Transnistria (REB, II, p. 568, 575), peste care, după 1700, s-au suprapus români ardeleni, oieri din sudul Transilvaniei (Meteş 1977, p. 64), iar mai târziu, după 1750, români din vestul Transilvaniei (Banat şi Crişana)[2], înrolaţi în regimentele grănicereşti sârbo-române, participante la războiul de 7 ani din Rusia (1756–1763) (cf. Meteş 1977, p. 62; REB, I, p. 125–126), precum şi din Ţara Românească (REB, I, p. 125). Mă refer, în acelaşi timp, la localităţile de pe malul drept al Niprului sau din bazinul Doneţului, regiunile Lugansk şi Doneţk, care sunt, de asemenea, aşezări moldoveneşti înfiinţate înainte de 1780 (cf. REB, I, p. 125)[3], dar şi la satele moldoveneşti din Caucaz, fondate însă mai târziu, în prima jumătate a secolului al XIX-lea, de către moldoveni veniţi din zona centrală a Basarabiei (cf. REB, I, p. 29; Pavel 2000, p. 129–130; TD–*Nistru*, p. XVI–XVII) şi stabiliţi pe un teritoriu prin

[1] Este vorba de satele Alexandrovka (= A), Serbulovka (= S), Novogrigorievka (Ng), Şcerbani (= Şc), Konstantinovka (= K), din regiunea Nikolaiev, şi de Dikovka (= D), Gruzskoe (= G), Martânoşa (= M), Subotţî (= Sb), din regiunea Kirovograd.

[2] Cu ocazia cercetărilor de teren efectuate în sud-estul Ungariei şi în estul Serbiei (Banatul Sârbesc), am înregistrat amintiri păstrate în memoria colectivă referitoare la deplasări ale unor grupuri de români bănăţeni plecaţi în Rusia, pe vremea Ecaterinei a II-a, în urma unor promisiuni de împroprietărire.

[3] Localităţile cercetate sunt Voloşkoe (= V), din regiunea Dnepropetrovsk, Troiţkoe (= T), Novoignatievka (= N), Bairak, din regiunea Doneţk.

Caietele Sextil Puşcariu, II, 2015, Cluj-Napoca, p. 217–228

BDD-A22906 © 2015 Editura Scriptor; Editura Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:57:32 UTC)

care, în perioade mai vechi, poposiseră păstori români din Transilvania (Meteş 1977, p. 62–65)[4].

Privite din perspectiva lingvisticii spaţiale, zonele din sud-estul Ucrainei şi din partea caucaziană a Federaţiei Ruse se înscriu în categoria ariilor laterale, fiecare ţinut în parte şi toate împreună reprezentând, sub aspectul situaţiei actuale, deopotrivă arii laterale (Puşcariu, LR, I, p. 209; II, p. 324), arii periferice (Puşcariu, LR, II, p. 326, 327, 330, 331)[5], arii izolate, lipsite de comunicaţii, sau insulare (Puşcariu, LR, I, p. 209; II, p. 342)[6].

Unghiurile de vedere din care pot fi şi sunt abordate de către Sextil Puşcariu particularităţile discutate sub această largă paletă de situaţii sunt şi ele multiple:

– prin raportare la limba standard;

– prin raportare la graiurile din micro- sau din macrozona din care fac parte idiomurile care le ilustrează;

– prin raportarea acestora la alte unităţi dialectale, din vecinătatea imediată sau din zone mai îndepărtate geografic;

– din perspectiva vechimii particularităţilor avute în vedere: arhaice, vechi, inovaţii.

Adoptând, fără rezerve, teoria lingvisticii spaţiale a lui Matteo Bartoli, ale cărei cinci principii de bază le publică în LR, I, p. 211, Sextil Puşcariu discută în scrierile sale toate aceste posibilităţi şi tipuri de situaţii.

În cele ce urmează, mă voi opri la câteva particularităţi dialectale, mai ales din domeniul morfosintaxei, atestate în graiurile româneşti din sud-estul Ucrainei şi din zona caucaziană a Federaţiei Ruse, explicabile prin poziţia istorică şi geografică a acestora.

Dat fiind faptul că, după cum reiese din cele spuse mai sus, satele din aceste ţinuturi au luat fiinţă, într-o perioadă care cuprinde secolele al XVIII-lea şi al XIX-lea, în urma unor deplasări de populaţie venită din diverse zone ale teritoriului dacoromân (de la Tisa până la Nistru şi chiar de peste marele fluviu), prezentarea noastră cuprinde, pe de o parte, perioadele de timp respective şi, pe de altă parte, zonele/ graiurile româneşti în care apar fenomenele discutate.

1. Arhaisme sau elemente de limbă veche păstrate în arii laterale, ca rezultat al izolării dintotdeauna sau doar temporare faţă de evoluţia limbii literare/standard.

1.1. Păstrarea articolului hotărât enclitic **-l** la substantivele masculine: *calul*, *omul* este considerată chiar de Sextil Puşcariu o trăsătură a ariilor laterale, specifică graiurilor din zona Apusenilor (Puşcariu, LR, II, p. 317). În secolul al XIX-lea, fe-

[4] Este vorba de satele Moldovanskoe (= Md), Moldovanovka (= Mn) şi Şabanovskoe (= Ş), din regiunea Kraznodar.

[5] Sextil Puşcariu încadrează în categoria ariilor periferice şi zona transnistreană (Puşcariu, LR, II, p. 326).

[6] Inspirat de teoria lui Matteo Bartoli (Bartoli 1945), Sextil Puşcariu, plecând de la datele oferite de atlasele lingvistice româneşti (ALR I şi ALR II), discută o serie de particularităţi dialectale ale graiurilor dacoromâne, menite să ilustreze tipurile de arii lingvistice menţionate. Totodată, savantul explică apariţia ariilor laterale şi prin deplasări, mişcări de populaţie (Puşcariu, LR, II, p. 326).

BDD-A22906 © 2015 Editura Scriptor; Editura Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:57:32 UTC)

nomenul se menţine, îndeosebi, în Munţii Apuseni: ***furul*** *boilor* (FCM, p. 96, 200, 251; cf. WK, p. 290), dar şi prin nordul Transilvaniei–Oaş (PŢO, p. 185), prin Moldova, Bucovina, Basarabia (WM, p. 194; SDC, p. 375, a. 1821; ÎMŢM, p. 444, a. 1852; SL, p. 272, a. 1803) şi, cu rare semnalări, prin Muntenia (DIB, p. 224, a. 1819; IA, p. 104, 122, 156, a. 1827, 1829; IS, p. 40, 89, a. 1803, 1820; cf. Neagoe 2011, p. 163–164). În zilele noastre, este atestată, la fel ca în limba veche, atât la nume comune, cât şi la cele proprii, în arii marginale şi izolate aparţinând subdialectului moldovenesc: Bucovina de nord, Transnistria şi sudul Basarabiei (Gr. rom., p. 66–67), în nordul Bulgariei (Neagoe–Mărgărit 2006, p. LXXXVII) şi, absolut sporadic, în sudul şi vestul Transilvaniei (Neagoe 2012, p. 35), dar şi în zona Bugului, a Doneţului şi în cea caucaziană: *îmblă cu* ***uratul*** (Şc), *Clava* ***Vericul*** (A), *David* ***Grosul*** (Md).

1.2. Genitiv-dativul pronumelor posesive cu valoare adjectivală, determinând nume de rudenie, folosit în forme nedeclinate (identice cu cele de nominativ), de tipul *socru* ***frate-meu***, *dă-i* ***mumă-ta***, continuă o trăsătură a limbii vechi (Densusianu, HLR, II, p. 384–385), încă vie şi cvasigenerală în secolele al XVIII-lea– al XIX-lea, cu exemple numeroase din toate zonele dialectale, precum Oltenia, Muntenia, Dobrogea: *mâna* ***ginere-miu*** (DIB, p. 124, a. 1781), *armele* ***tată-tău*** (SB, p. 83; cf. DIB, p. 188, a. 1805; Burada, *apud* HEM, II, p. 240; WM, p. 184), Moldova, Bucovina: *un prieten* ***a babacă-tău*** (Alecsandri, *apud* HEM, III, p. 50), *să cumpăr* ***fecioru-meu*** (Iaşi, HEM, II, p. 188; cf. VPL, p. 75), Banat, Transilvania, Crişana, Maramureş: ***maică-ta****-i pare rău* (HPB, p. 137), *patul* ***frate-tău*** (BTr, p. 13), *pragu* ***vecină-sa*** (AT, I, p. 128), *spune-i* ***maică-ta*** (JBD, p. 61), *uşa* ***mâne-ta*** (ŢM, p. 1), *închină* ***frate-tău*** (*ibidem*, p. 30). În secolul al XX-lea se mai întâlneşte doar în arii limitate la unele graiuri din Transilvania, Crişana, Maramureş: *băiatu* ***frati-meu***, *zestrea* ***soru-mea*** (ALRM II, s.n., IV, h. 1321, 1322, 1335, 1336; TDR, p. 303; Şandru 2004, p. 268; Ţâra 1976, p. 206) şi în sate izolate din Mehedinţi: [copiii] *plâng în burta* ***mumă-sa*** (DGS, III, s.v. *tichie*), dar şi într-o localitate din zona caucaziană: *i-om da* ***mâne****-ta să moară*; *îi spun* ***mâni-sa*** (Md).

1.3. Adjectivele cu o singură terminaţie (în **-e**), precum *cuminte*, *mare*, au formă invariabilă după număr (şi gen), la fel ca în limba veche (Densusianu, HLR, II, p. 168), trăsătură pe care Gheţie *et alii* 1997, p. 125, 328) o consideră o particularitate a textelor nordice, păstrată doar până în secolul al XVII-lea. Textele populare/dialectale contrazic această afirmaţie categorică, întrucât pluralele *mare*, *moale*, *verde* ş.a. sunt încă obişnuite în secolul al XIX-lea, când apar prin Muntenia: *lemnile* [...] *să fie* ***verde*** (BD, p. 94), prin Moldova, Bucovina, Basarabia: *ţărmurile* ***mare*** (Şez., V, p. 145), *idei* ***cuminte*** (A, p. 86; cf. 30, 73), prin Crişana: *în zilele* ***mare*** (AT, II, p. 87), prin Banat: *fetile* ***mare*** (PCh, p. 35); în secolul al XX-lea, particularitatea este încă vie în graiurile româneşti din Ungaria: *o trăit pe* ***mare*** *picioare*, *doi oameni* ***tare*** (Marin–Mărgărit 2005, p. LXXXIV) şi rar întâlnită în cele din Kirovograd şi din Krasnodar: *ne-a znaconit* [= ne-a făcut cunoştinţă] *cu tare* ***mare*** *oameni* (G), [piftiile] *iese* ***tulbure*** (Md); existenţa acestui tip de plural

BDD-A22906 © 2015 Editura Scriptor; Editura Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:57:32 UTC)

pare a fi susţinută şi de alte adjective, al căror etimon nu se încadrează în categoria celor în *-e*: *căsile era* ***pustie*** (Md).

1.4. Menţinerea construcţiei arhaice cu adjectivul dublu articulat (cu articolul demonstrativ antepus şi cu articolul hotărât enclitic), de tipul *casele* ***alea multele***, construcţie cu nuanţă uşor emfatică, amintind de vechea formulă *omul* ***cela bunul***, era considerată de Ov. Densusianu „o trăsătură caracteristică a limbii din secolul al XVI-lea” (Densusianu, HLR, II, p. 387–388). Ea este consemnată, pentru secolul al XIX-lea, în texte populare din jumătatea sud-vestică a Munteniei şi din sudul Olteniei: *vorbele ei* ***alea dulcile*** (Ilfov, HEM, I, p. 52); *o înmormântare d-****alea împărăteştile*** (IL, p. 45); *căşi d-****eştea marile*** (BGj, p. 11). În secolul al XX-lea, aria de atestare a fenomenului se extinde, cuprinzând toată jumătatea sudică a Munteniei, cu semnalări până în judeţele Prahova şi Brăila (ALRR–Munt., Dobr. IV, Pl. 28), dar se reduce drastic în Oltenia, unde nu mai apare decât într-un singur punct (998) din sud-estul extrem al provinciei (*ibidem*, Pl. 43)[7]. Surprinde atestarea unor asemenea construcţii în câte un sat din regiunea Nikolaiev: *ceaşca* ***aceea marea*** (Ng) şi, respectiv, din zona caucaziană: *Maica* ***ceea Marea***, *Sântă Măria* (Md).

2. Situaţia dialectală actuală a substantivului *mână* poate fi invocată atât din perspectiva particularităţilor arhaice, cât şi din cea a inovaţiilor.

2.1. Pe de o parte, se menţine forma arhaică (de singular şi plural) a vechiului substantiv **mânu** (< lat. *manus*), plural articulat *mânule*, atestată, fără întrerupere, în texte româneşti provenite din aria vestică şi din cea nordică ale Dacoromaniei, începând din secolul al XVI-lea (Densusianu, HLR, II, p. 115, 142) şi păstrată, în aceleaşi zone, până în zilele noastre[8]. Pentru secolul al XIX-lea, puţinele atestări provin, după informaţia noastră, doar din zona nord-estică (Moldova, Bucovina, Basarabia): ***mânule*** *minunate* (HEM I, p. 308), *cu* ***mânule*** *albe* (Putna, GN, I, p. 299), *din* ***mânule*** *ei* (A, p. 7). În schimb, pentru secolul al XX-lea, semnalările se extind atât sub raport numeric, cât şi geografic, *mân, mânu*, înregistrată ca formă de plural, articulat *mânule*, fiind atestată din zona Apusenilor (ALRR–Trans., II, h. 152), din Maramureşul de la nord de Tisa (Gr. rom., p. 63), continuând cu Bucovina (*ibidem*; ALM, I/1, h. 75; NALR–Mold., Bucov., I, h. 79) şi cu puncte răzleţe din Rep. Moldova (din nord şi până în Basarabia) şi din Transnistria (ALM, I/1, h. 75; Gr. rom., p. 63; Şandru 1998, p. 194; cf. ALRR. *Sinteză*, II, h. 216), dar şi în sate din regiunile Kirovograd (Sb), Doneţk (B) şi din Caucaz (Mn)[9].

2.2. Pe de altă parte, pluralul analogic **mânuri**, cunoscut ca inovaţie încă din a doua jumătate a secolului al XVII-lea (Gheţie *et alii* 1997, p. 323), se întâlneşte, în secolul al XIX-lea, în ariile nordice ale dacoromânei: Năsăud (HEM, II, p. 18), Maramureş, Oaş (ŢM, p. 46; CO, p. 18) şi Bucovina (VPL, p. 26). Datorită extin-

[7] Menţionăm că planşele 38–48 aflate în volumul al IV-lea din ALRR–Munt., Dobr. cuprind, de fapt, o completare la NALR–Olt. (cf. Marin 2009, p. XIX).

[8] Constantin Frâncu afirmă că forma *mânu* (pentru singular şi plural) se menţine, mai ales când era articulată cu *-le*, în Moldova, unde rămâne, sporadic, până la 1780 (Frâncu 2009, p. 258).

[9] Harta menţionată din ALM, I/1 atestă conservarea pluralului *mân* în puncte izolate din ţinuturi îndepărtate precum Doneţk, Omsk, Primorie.

BDD-A22906 © 2015 Editura Scriptor; Editura Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:57:32 UTC)

derii şi adâncirii cercetărilor dialectale, în secolul al XX-lea numărul atestărilor se amplifică, astfel încât reiese că forma *mânuri* acopere întreaga zonă nord-vestică: nordul Moldovei şi Bucovina în întregime, Maramureşul din sudul şi din nordul Tisei, Transilvania de la nord de Mureş (ALR I, 1, h. 49; TDR, p. 218, 332, 372; Gr. rom., p. 63; ALRR–Trans., vol. II, h. 153; cf. ALRR–*Sinteză*, vol. II, h. 217). Varianta analogică *mânuri* a fost notată şi într-un sat din regiunea Kirovograd (G) şi unul din Caucaz (Md)[10].

3. Inovaţiile întâlnite în graiurile pe care le avem în vedere, comune cu anumite zone de pe teritoriul dacoromân, sunt şi ele numeroase.

3.1. Substantivul masculin **mir** „mire" (cu genitiv-dativul *mirului*) este un singular creat, analogic, după pluralul *miri* (cf. *făt–feţi*), întâlnit, pe de o parte, în localităţi din Haţeg (Byck–Graur 1933, p. 44; ALRR–Trans., II, MN, Pl. 21), în două sate din Covasna (ALRR–Trans., II, MN, Pl. 21), în sate din Maramureş (Byck–Graur 1933, p. 44), din nordul Bucovinei, dintr-o zonă întinsă din nordul Republicii Moldova (ALM, I/1, h. 258), din sate răzleţe situate în Transnistria şi în sudul Basarabiei (Gr. rom., p. 63), dar şi în localităţi din regiunile Kirovograd (Sb), Nikolaiev (S) şi în Caucaz (Md).

3.2. Articolul proclitic **lu**, folosit frecvent în locul formei *lui* încă din secolul al XVI-lea (Densusianu, HLR, II, p. 171–173), reprezintă o „inovaţie sudică care s-a extins treptat spre nord" (Gheţie–Mareş 1974, p. 229), astfel încât, în secolul al XIX-lea, ajunge să aibă o frecvenţă mai mare decât *lui*, fiind ocurentă pe întreg teritoriul dacoromân (Neagoe 2011, p. 167). Odată cu extinderea spre nord, în sud are loc o specializare a utilizării, în sensul că procliticul *lu* devine marcă a genitivului pentru substantivele nearticulate, *animate* şi *inanimate*: *casa* ***lu om***, *neamurile* ***lu băiat***, *lemnu* ***lu nicovală***, dobândind statutul de prepoziţie sau de morfem al genitivului (Vulpe 1967, p. 374–376; 1973, p. 363, 368). Particularitatea are frecvenţa cea mai ridicată în sudul Banatului, zonă ce ar putea să fie considerată nucleul inovaţiei, cu iradieri spre graiurile de tip muntenesc (Vulpe 1973, p. 363, 368) şi cu atestări sporadice prin Hunedoara, Bihor şi Năsăud (Şandru 1935, p. 141; 1936, p. 138; 1938, p. 191). Surprinde atestarea acestui tip de redare a genitivului (unor substantive nearticulate, animate şi inanimate) în graiuri din sud-estul Ucrainei şi din Caucaz: ***a lu oameni*** *oile* (S), ***a lu mireasă*** *soră* (B), ***a lu soră*** *bărbatu-su* (T), *din partea* ***lu mire*** (Md), dar şi *pin prejuru* ***lu băţ*** (S), *deasupra* ***lu cămeşă*** (Ng).

3.3. Varianta articolului nehotărât pentru plural **nuşte**, reprezentând, probabil, o inovaţie târzie, creată după *nişte* (< lat. *ne scio*), este cunoscută în trei insule lingvistice care par a nu avea nicio legătură între ele: una în zona Apusenilor, unde este semnalată (alături de *nuştu*), încă de la sfârşitul secolului al XIX-lea–începutul celui de al XX-lea (VGl, p. 63), cu atestări pentru perioada actuală din satele aparţinătoare de comunele Scărişoara şi Gârda: ***Nuşte*** *arnici negru puri-acolo în copârşeu* (ALRT, p. 63; cf. 53; ALRM II, s.n., IV, h. 1328; cf. Neagoe 2012,

[10] Pe aceeaşi hartă din ALM este notat pluralul *mânuri* în punctul 230 din Republica Abhazia, Federaţia Rusă.

BDD-A22906 © 2015 Editura Scriptor; Editura Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:57:32 UTC)

p. 50–51), alta în regiunea Donețk: *luvăm* ***nuşte*** *ouă* (B) şi a treia în Caucaz: *pe ceala deal mergea* ***nuşte*** *curce* (Ş).

3.4. Pentru indicativul prezent pers. 1 sg. al verbului *a fi* apare forma **(i)esc(u)**, creată prin analogie cu *eşti*, *este* (Zdrenghea 1948, p. 194)[11], analogie produsă, aşa cum demonstrează Mioara Avram, în dacoromână, independent de forma similară din aromână (Avram 1976, p. 118)[12]. Pentru secolul al XIX-lea, ea este înregistrată în gramatici semnate de autori originari din Transilvania (N. Bălăşescu din împrejurimile Sibiului, I. Codru-Drăguşanu din Ţara Oltului şi Gavrile I. Munteanu, Timotei Cipariu, ambii din judeţul Alba), din Banat (Constantin-Diaconovici Loga) şi din Moldova (G. Săulescu) (cf. Avram 1976, p. 117–118), precum şi în graiul viu din zona Apusenilor (FCM, p. 78). În secolul al XX-lea, numărul atestărilor creşte, forma fiind notată, pe arii restrânse, situate în zona subcarpatică transilvăneană, începând din Ţara Moţilor (Papahagi 1925, p. 50), Ţara Haţegului (TDR, p. 375), Valea Sebeşului (Zdrenghea 1948, p. 194–196; Sfârlea 1957, p. 153–154), Mărginimea Sibiului: *Că ţâ-s fată, nu-ţ* ***iescu*** *noru* (ŞBJ, p. 204; cf. ALRM II, s.n., IV, h. 1657, pct. 130), cu atestări şi din satele de ungureni din nordul Olteniei (Neagoe 1983, p. 13), continuând cu Ţara Oltului (Şandru 2004, p. 267; AFLR–Grindu, jud. Braşov) şi apoi cu estul judeţului Harghita: *În Livezi numa eu sânt... mai* ***iescu*** [în port] *rumânesc* (Livezi, Marin 1987, p. 252); *Cine* ***iesc*** *acela* ***iesc****, / Aicea eu* ***iesc*** *poroncitor* (Voşlobeni, *ibidem*, p. 253; cf. ALRM II, s.n., IV, h. 1657, pct. 574; Marin 2012, p. 340). Forma a mai fost înregistrată în vorbirea curentă dintr-o localitate din regiunea Lugansk: *Eu ujă* ***nu iesc*** *bucuroasă* [de vârsta împlinită] (T) şi într-o oraţie de nuntă din zona caucaziană: *Ieri eram cu fetele, da astăzi* ***iesc*** *cu nevestele* (Md).

3.5. Pentru domeniul lexicului, ne oprim la cuvântul *hireş*/*hiriş*, adjectiv notat în DA, s.v. *hir* (< magh. *hir* „veste”), cu sensuri apropiate între ele „vestit, renumit, faimos”; „frumos”, „fudul”, „dârz”, la rândul lor apropiate de forma omonimă din maghiară (*hires*)[13]. Cele două variante se întâlnesc, în secolul al XIX-lea, în diverse surse din Transilvania şi Crişana (RP, p. 17; AT, I, p. 150; Vaida, *Sălaj*), din Maramureş (Bud, P. P., *apud* DA; I. Cr., II, p. 247; ŢM, p. 16) şi din Bucovina (I. Cr., IV, p. 26; M. Orn., II, p. 55). Cu aceleaşi sensuri şi aproximativ în aceleaşi zone, *hireş*/*hiriş* apare în secolul al XX-lea: în nordul Transilvaniei (VGl, s.v. *hiriş*; LEX. REG., II, p. 78; MAT. DIALECT., I, p. 176; TDBN, s.v. *hirişă*; cf. CADE, s.v. *hiriş*), prin Maramureşul din sudul şi din nordul Tisei (SDLR; TD. Bas., *Glosar*, s.v. *hireş*) şi în localitatea Petroşeni din Valea Jiului (MAT. DIALECT., I, p. 258, s.v. *hireş*). În majoritatea satelor din sud-estul Ucrainei (nu şi în cele din Caucaz) *hiriş*/*hireş*/*hârâş* este cunoscut preponderent ca adverb (valoare înregistrată şi într-o

[11] O prezentare mai amplă în legătură cu originea acestei forme se găseşte în Avram 1976, p. 118–119.

[12] Ideea apariţiei independente a formei *escu* în cele trei dialecte româneşti (aromână, istroromână şi dacoromână) a fost susţinută şi de Sextil Puşcariu (Istr., II, p. 335). După alţi autori, istorici ai limbii române, analogia s-ar fi produs încă din româna comună (secolele al VII-lea–al X-lea) (Densusianu, HLR, I: 129; Rosetti, ILR: 359; Ivănescu, ILR, p. 291).

[13] În DA, *hireş* este considerat, alături de alte derivate de la *hir*, un cuvânt format pe terenul limbii române, deşi s-ar putea să fi fost luat ca atare direct din maghiară.

BDD-A22906 © 2015 Editura Scriptor; Editura Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:57:32 UTC)

localitate din Transnistria), cu sensuri relativ apropiate între ele şi, toate împreună, de semnificaţia etimologică: 1º „firesc, normal” (TD. Bas., *Glosar*, s.v.); 2º „într-adevăr, cu adevărat, chiar”: *Acolo* ***híriş*** *ade Sahin trăia* (B; cf. A, D, G, Sb, T); 3º „neaoş, curat, adevărat”: *Ne strângeam* ***híriş*** *moldoveni şi-ncepeam a cânta* (V; cf. D, G, B); 4º „exclusiv, numai”: *Amu nu! dac-ar fi* ***híriş****, ciolan, ciolan, da atuncea noi nu mâncam* (D); *Te duci acolo* [la cimitir], ***híriş*** *piatră* (V); 5º „mereu; totdeauna (Sb).

4. Recapitulând cele discutate mai sus: particularităţi din domeniul morfosintaxei şi al lexicului (arhaisme şi inovaţii), ariile/zonele/punctele în care sunt atestate pentru limba veche şi, mai ales, pentru graiurile dacoromâne de pe teritoriul României din ultimele două secole, comparate cu atestările din sud-estul Ucrainei şi din Caucaz, şi coroborând totul cu datele istorice şi demografice pe care le deţinem în legătură cu satele de români din aceste zone îndepărtate, se pot formula următoarele constatări.

4.1. Fără îndoială, raportându-ne la prezent, din punctul de vedere al lingvisticii spaţiale, aceste zone se înscriu în categoria ariilor laterale, marginale şi izolate de continuumul lingvistic dacoromân, despre care se spune că, în general, sunt mai ferite de modificări lingvistice, „dar mai accesibile pentru împrumuturi de la popoarele învecinate” (Puşcariu, LR, I, p. 211). Unele dintre ele şi, mai ales, cele din Caucaz fac parte din ariile insulare. Din punctul de vedere al limbii, ele reprezintă enclave lingvistice ilustrând idiomuri dacoromâne vorbite în mediu aloglot slav (rus sau ucrainean) (cf. Pavel 2011, p. 207).

4.2. Particularităţile dialectale caracteristice vorbirii românilor din aceste zone ilustrează, în mare parte, graiurile de tip moldovenesc, ceea ce se explică prin întâiul şi cel mai semnificativ strat de populaţie (împrospătat mereu de-a lungul vremii) ajuns, acum aproximativ două secole şi jumătate, în spaţiul aparţinând astăzi sud-estului Ucrainei şi, cam cu o sută de ani mai târziu, în Caucaz. Straturile de populaţie venite ulterior (în sud-estul Ucrainei) sau anterior (în Caucaz) dau elementele particulare pentru fiecare zonă, microzonă sau localitate în parte şi explică individualitatea şi, poate, rezistenţa acestora în faţa masei de populaţie slavă în care au evoluat în decursul unei perioade de timp relativ scurte.

4.3. Totodată, fiecare dintre particularităţile discutate reprezintă reminiscenţe ale unor fenomene păstrate din limba veche sau apărute mai târziu în anumite arii laterale sau izolate de pe teritoriul Dacoromaniei şi purtate în „bagajul” lingvistic al românilor ajunşi şi stabiliţi, înaintea populaţiilor ucrainene şi ruse, în ţinuturile dintre Bug şi Nipru, astăzi sud-est ucrainene, sau la poalele munţilor Caucaz, astăzi făcând parte din Federaţia Rusă.

ABREVIERI BIBLIOGRAFICE. SIGLE

A = *Aglaia*. Roman anonim din secolul XIX. Cu un cuvânt înainte de Dan Mănucă şi o prefaţă de Ion Varta. Îngrijirea textului, notă asupra ediţiei, postfaţă, glosar de Pavel Balmuş, Chişinău, Editura Arc, 1996.

BDD-A22906 © 2015 Editura Scriptor; Editura Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:57:32 UTC)

AFLR = Arhiva fonogramică a limbii române. Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan–Al. Rosetti”, Bucureşti.

ALM, I/1 = *Atlasul lingvistic moldovenesc*. Redactat de R. Udler şi V. Comarniţchi, cu participarea lui V. Melnic şi V. Pavel, Chişinău, Academia de Ştiinţe a RSSM, 1968.

ALR I = *Atlasul lingvistic român*. Partea I, de Sever Pop, vol. I. *Părţile corpului omenesc şi boalele lui*, Cluj, Muzeul Limbei Române, 1938.

ALR II = *Atlasul lingvistic român*. Partea II, de Emil Petrovici, vol. I. A. *Corpul omenesc, boale (şi termeni înrudiţi)*. B. *Familia, naşterea, copilăria, nunta, moartea, viaţa religioasă, sărbători.* C. *Casa, acareturile, curtea, focul, mobilierul, vase, scule*, Sibiu–Leipzig, Muzeul Limbei Române–Otto Harrassowitz, 1940.

ALRM II, s.n., IV = Emil Petrovici, I. Pătruţ (redactor principal), *Atlasul lingvistic român*. Serie nouă. Partea a II-a, vol. IV, Bucureşti, Editura Academiei R.S.R., 1981.

ALRR–Munt. Dobr., IV = Teofil Teaha (coord.), Ion Ionică, Bogdan Marinescu, Nicolae Saramandu, Magdalena Vulpe, *Atlasul lingvistic român pe regiuni. Muntenia şi Dobrogea*, vol. IV, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2004.

ALRR–*Sinteză*, vol. II = Nicolae Saramandu (coord.), Verginica Barbu Mititelu, Mihaela-Mariana Morcov, Manuela Nevaci, Carmen-Iona Radu, Daniela Răuţu, Dana-Mihaela Zamfir, *Atlasul lingvistic român pe regiuni. Sinteză*, vol. II, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2012.

ALRR–*Trans.*, vol. II = Grigore Rusu, Viorel Bidian, Dumitru Loşonţi, *Atlasul lingvistic român pe regiuni. Transilvania*, vol. II, Bucureşti, Editura Academiei Române, 1997.

ALRT = Emil Petrovici, *Texte dialectale*. Suplement la *Atlasul lingvistic român* II (ALRT II), Sibiu–Leipzig, Muzeul Limbii Române–Otto Harrassowitz, 1943.

AT, I, II = Dr. G. Alexici, *Texte din literatura poporană română*, tomul I. *Poesia tradiţională*, Budapesta, Editura autorului, 1899; tom. II (inedit). Publicat cu un studiu introductiv, note şi glosar de Ion Muşlea, Bucureşti, Editura Academiei R.S.R., 1966.

Avram 1976 = Mioara Avram, *Données dialectales récentes et le témoignage des anciennes grammaires du daco-roumain*, în Alberto Varvaro (ed.), *XIV Congresso Internazionale di Linguistica e Filologia Romanza, Napoli, 15–20 Aprile 1974. Atti*, vol. II, Napoli–Amsterdam, John Beniamins, 1976, p. 109–119.

Bartoli 1945 = Matteo Bartoli, *Saggi di linguistica spaziale*, Torino, Rosenberg et Sellier, 1945.

BD = Gh. Bulgăr, *Despre limba documentelor administrative la începutul secolului trecut (1800–1820)*, în Tudor Vianu (coord.), *Contribuţii la istoria limbii române literare în secolul al XIX-lea*. vol. III, Bucureşti, Editura Academiei R.P.R., 1962, p. 75–102.

BGj = Gr. Brâncuş, *Un text literar în graiul din Gorj*, în N. Saramandu, M. Nevaci, C. I. Radu (eds.), *Lucrările Primului Simpozion Internaţional de Lingvistică*, Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti, 2008, p. 11–17.

BL = „Bulletin linguistique”, Bucureşti–Paris–Copenhaque, I–XV/XVI, 1933–1948.

BTr = *Poesii populare din Transilvania*. Cu o prefaţă de I. G. Bibicescu, Bucuresci, Imprimeria Statului, 1893.

Byck–Graur 1933 = J. Byck, Al. Graur, *L'influence du pluriel sur le singulier des noms en roumain*, în BL, I, 1933, p. 14–57.

CADE = *Dicţionarul enciclopedic ilustrat „Cartea românească”*, partea I. I.-Aurel Candrea, *Dicţionarul limbii române din trecut şi de astăzi*; partea II. Gh. Adamescu, *Dicţionarul istoric şi geografic universal*, Bucureşti, Cartea Românească, [1926–1931].

CO = I.-A. Candrea, *Graiul din Ţara Oaşului*. Extras din „Buletinul Societăţii Filologice”, II, 1907, p. 35–85.

DA = Academia Română, *Dicţionarul limbii române*. Întocmit şi publicat după îndemnul şi cu cheltuiala Maiestăţii Sale Regelui Carol I, Tomul I, Partea I, *A–B*, Bucureşti, Librăriile Socec & Comp. şi C. Sfetea, 1913; Partea II, *C*, Bucureşti, Tipografia ziarului Universul, 1940; Partea III, Fascicula I, *D–DE* [fără specificarea privind contribuţia Regelui], Bucureşti, Universul.

BDD-A22906 © 2015 Editura Scriptor; Editura Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:57:32 UTC)

Întreprindere Industrială a Statului, 1949; Tomul II, Partea I, *F–I*, Bucureşti, Monitorul Oficial şi Imprimeriile Statului. Imprimeria naţională, 1934; Partea II, Fasc. I–III. *J–Lojniţă*, Bucureşti, Tipografia ziarului Universul SA, 1937, 1940, 1948.

Densusianu, HLR, I, II = Ov. Densusianu, *Histoire de la langue roumaine*, vol. I. *Les origines*, Paris, 1901; vol. II. *Le seizième siècle*, Paris, Leroux, 1914–1938.

DGS, I, II, III = Maria Marin (coord.), Ion Ionică, Maria Marin, Anca Marinescu, Iulia Mărgărit, Teofil Teaha, *Dicţionarul graiurilor dacoromâne sudice*, vol. I (*literele A–C*); II (*literele D–O*); III (*literele P–Z*), Bucureşti, Editura Academiei Române, 2009–2011.

DIB = Florian Georgescu, Paul I. Cernovodeanu, Ioana Cristache Panait, *Documente privind istoria oraşului Bucureşti*, Bucureşti, Muzeul de Istorie, [1960].

DR = „Dacoromania". Buletinul „Muzeului Limbei Române", I, 1920–1921 (apărut: 1921); II, 1921–1922 (apărut: 1922); III, 1922–1923 (apărut: 1924); IV, partea I şi partea a II-a, 1924–1926 (apărut: 1927); V, 1927–1928 (apărut: 1929); VI, 1929–1930 (apărut: 1931); VII, 1931–1933 (apărut: 1934); VIII, 1934–1935 (apărut: 1936); IX, 1936–1937 (apărut: 1938); X, partea I [şi partea a II-a] (apărut: 1941, 1943); XI (apărut: 1948).

FCM = Teofil Frâncu, George Candrea, *Românii din Munţii Apuseni (Moţii)*. Scriere etnografică cu zece ilustraţiuni în fotografie, Bucureşti, Tipografia Modernă, 1888.

FD = „Fonetică şi dialectologie", Bucureşti, I, 1958 şi urm.

Frâncu 2009 = C. Frâncu, *Gramatica limbii române (1521–1780)*, Iaşi, Editura Demiurg, 2009.

Gheţie *et alii* 1997 = Ion Gheţie (coord.), Gheorghe Chivu, Mariana Costinescu, Constantin Frâncu, Ion Gheţie, Alexandra Roman Moraru şi Mirela Teodorescu, *Istoria limbii române. Epoca veche (1532–1780)*, Bucureşti, Editura Academiei Române, 1997.

Gheţie–Mareş 1974 = Ion Gheţie, Al. Mareş, *Graiurile dacoromâne în secolul al XVI-lea*, Bucureşti, Editura Academiei RSR, 1974.

GN, I, II = I. A. Candrea, Ov. Densusianu, Th. Sperantia, *Graiul nostru. Texte din toate părţile locuite de români*, vol. I–II, Bucureşti, Socec, 1906–1907.

Gr. rom. = Maria Marin, Iulia Mărgărit, Victorela Neagoe, *Graiuri româneşti din Ucraina şi Republica Moldova*, în FD, XVII, 1998, p. 69–155; republicat în Maria Marin, Iulia Mărgărit, Victorela Neagoe, Vasile Pavel, *Cercetări asupra graiurilor româneşti de peste hotare*, Bucureşti, 2000, p. 42–121.

HEM, I–III = B. Petriceicu-Hasdeu, *Etymologicum Magnum Romaniæ. Dicţionarul limbei istorice şi poporane a românilor*. Ediţie îngrijită şi studiu introductiv de Grigore Brâncuş, vol. I–III, Bucureşti, Editura Minerva, 1972–1977.

HPB = Enea Hodoş, *Poezii poporale din Bănat*, vol. I, Caransebeş, Editura Asociaţiunii, 1892.

I. Cr. = „Ion Creangă". Revistă de limbă, literatură şi artă populară, Bârlad, I, 1908 şi urm.

IA = N. Iorga, *Corespondenţa lui Dimitrie Aman, negustor din Craiova (1794–1834)*. Publicată după originalele păstrate în „Muzeul Aman" din Craiova, Bucureşti, Editura Neamul Românesc, 1913.

IL = P. Ispirescu, *Legende sau basmele românilor adunate din gura poporului*, Bucureşti, Tipografia Academiei Române, 1892.

IS = N. Iorga, *Scrisori de Boieri*, în „Neamul Românesc", Vălenii de Munte, 1906.

Ivănescu, ILR = G. Ivănescu, *Istoria limbii române*, Iaşi, Editura Junimea, 1980.

ÎMŢM = *Însemnări de pe manuscrise şi cărţi vechi din Ţara Moldovei*. Un corpus editat de I. Caproşu şi E. Chiaburu, vol. IV (*1829–1859*), Iaşi, Editura Demiurg, 2009.

Jb = „Jahresbericht des Instituts für rumänische Sprache (rumänisches Seminar) zu Leipzig". Herausgegeben [...] Dr. Gustav Weigand, Leipzig, 1894 şi urm.

JBD = Ioan Urban Jarnik şi Andreiu Bârseanu, *Doine şi strigături din Ardeal*, Bucureşti, Editura Academiei Române, 1885.

LEX. REG., II = Lucreţia Mareş (coord.), *Lexic regional*, vol. II, Bucureşti, Societatea de Ştiinţe Istorice şi Filologice, 1967.

LR = „Limba română", Bucureşti, I, 1952 şi urm.

BDD-A22906 © 2015 Editura Scriptor; Editura Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:57:32 UTC)

M. Orn., II = S. Fl. Marian, *Ornitologia poporană română*, vol. II, Cernăuţi, Eckhardt, 1883.
Marin 1987 = Maria Marin, *Notes sur les parlers roumains de l'Est de la Transylvanie (à partir d'une récherche recente)*, în RRL, XXXII, 1987, nr. 3, p. 251–257.
Marin 2009 = Maria Marin, *Prefaţă la Dicţionarul graiurilor dacoromâne sudice*, în DGS, I, 2009, p. I–XXVIII.
Marin 2012 = Maria Marin, *Particularităţi lingvistice comune unor zone submontane din Transilvania*, în LR, LXI, 2012, nr. 3. *Omagiu Academicianului Marius Sala. La aniversarea a 80 de ani*, p. 337–344.
Marin 2013 = Maria Marin, *Locul graiurilor româneşti din Ungaria în structura dialectală a dacoromânei*, în FD, XXXII, 2013, p. 87–94.
Marin–Mărgărit 2005 = Maria Marin, Iulia Mărgărit, *Graiuri româneşti din Ungaria. Studiu lingvistic. Texte dialectale. Glosar*, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2005.
MAT. DIALECT., I = Romulus Todoran, Vasile Breban (eds.), *Materiale şi cercetări dialectale*, vol. I, Bucureşti, Editura Academiei R.P.R., 1960.
Meteş 1977 = Ştefan Meteş, *Emigrări româneşti din Transilvania în secolele XII–XX*. Ediţia a II-a, revăzută şi adăugită, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1977.
NALR–Mold., Bucov., I = Vasile Arvinte, Stelian Dumistrăcel, Ion A. Florea, Ion Nuţă, Adrian Turculeţ, *Noul atlas lingvistic român pe regiuni. Moldova şi Bucovina*, Bucureşti, Editura Academiei R.S.R., 1987.
NALR–Olt., II = Boris Cazacu (coord.), Teofil Teaha, Ion Ionică şi Valeriu Rusu, *Noul atlas lingvistic român pe regiuni. Oltenia*, vol. II, Bucureşti, Editura Academiei R.S.R., 1970.
Neagoe 1983 = Elena-Victoria Neagoe, *Graiul ungurenilor din nordul Olteniei*. Rezumatul tezei de doctorat, Bucureşti, 1983.
Neagoe 2011 = Victorela Neagoe, *Morfosintaxa articolului în graiurile dacoromâne în secolul al XIX-lea*, în LR, LX, 2011, nr. 2, p. 162–176.
Neagoe 2012 = Victorela Neagoe, *Morfosintaxa articolului în graiurile dacoromâne actuale*, în FD, XXI, 2012, p. 34–62.
Neagoe–Mărgărit 2006 = Victorela Neagoe, Iulia Mărgărit, *Graiuri dacoromâne din nordul Bulgariei. Studiu lingvistic. Texte dialectale şi glosar*, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2006.
Papahagi, 1925 = Tache Papahagi, *Graiul şi folclorul Maramureşului*, Bucureşti, Editura Cultura Naţională, 1925.
Pavel 2000 = V. Pavel, *Graiuri româneşti în medii aloglote. Consideraţii sociolingvistice*, în Gr. rom., p. 122–131.
Pavel 2011 = V. Pavel, *Note despre românii de pe cursul inferior al Niprului, din Donbas şi Caucaz*, în FD, XXX, 2011, p. 205–210.
PCh = E. Picot, *Documents pour servir à l'étude des dialectes roumains*, extras din „Revue de linguistique et de philologie comparé", 1873, nr. 3, p. 225–263; 1874, nr. 1, p. 61–68.
PŢO = Sextil Puşcariu, *Der Dialekt des oberen Oltthales*, în Jb, V, 1898, p. 158–191.
Puşcariu, *Istr.*, II = Sextil Puşcariu în colaborare cu M. Bartoli, A. Belulovici şi A. Byhan, *Studii istroromâne*, vol. II. *Introducere, gramatică, caracterizarea dialectului istroromân*, Bucureşti, Editura Cultura Naţională, 1926.
Puşcariu, LR I, II = Sextil Puşcariu, *Limba română*, vol. I. *Privire generală*, Bucureşti, Fundaţia Regală pentru Literatură şi Artă „Regele Carol al II-lea", 1940; vol. II. *Rostirea*, Bucureşti, Editura Academiei R.P.R., 1959.
REB, I, II = Anton Golopenţia, *Românii de la est de Bug*, vol. I–II. Volume editate, cu introducere, note şi comentarii de Prof. dr. Sanda Golopenţia, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 2006.
Rosetti, ILR = Al. Rosetti, *Istoria limbii române*. Ediţie definitivă, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1986.
RP, I–V = Ion Pop Reteganul, *Poveşti ardelenesci*. Partea I–V, Braşov, Editura Ciurcu, 1888.

BDD-A22906 © 2015 Editura Scriptor; Editura Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:57:32 UTC)

RRL = „Revue roumaine de linguistique”, Bucureşti, I, 1963 şi urm.
SB = Dumitru Stăncescu, *Basme. Culese din gura poporului*. Cu o prefaţă de d. Ionescu-Gion, Bucuresci, I. Haimann, 1892.
SDC = T. V. Stefanelli, *Documente din vechiul ocol al Câmpulungului moldovenesc*, Bucureşti–Leipzig–Viena, Socec–O. Harrassowitz–Gerold, 1915.
SDLR = August Scriban, *Dicţionarul limbii româneşti (etimologii, înţelesuri, exemple, citaţiuni, arhaizme, neologizme, provincializme)*. Ediţiunea întâia, Iaşi, Institutul de arte Grafice „Presa bună”, 1939.
Sfârlea 1957 = Lidia Sfârlea, *Coexistenţa mai multor sisteme morfologice în acelaşi grai (Valea Sebeşului)*, în CL, II, 1957, p. 143–154.
SL = Aurel V. Sava, *Documente privitoare la Târgul şi Ţinutul Lăpuşnei*, Bucureşti, Fundaţia Regală pentru Literatură şi Artă, „Regele Carol al II-lea”, 1937.
Şandru 1935 = D. Şandru, *Enquêtes linguistiques du Laboratoire de phonétique experimentale de la Faculté des Lettres de Bucarest*, III. *Lăpujul de Sus (d. Hunedoara)*, în BL, III, 1935, p. 113–177.
Şandru, 1936 = D. Şandru, *Enquêtes linguistiques du Laboratoire de phonétique expérimentale de la Faculté des Lettres de Bucarest. Le Bihor*, în BL, IV, 1936, p. 120–179.
Şandru, 1938 = D. Şandru, *Enquêtes linguistiques du Laboratoire de phonétique expérimentale de la Faculté des Lettres de Bucarest. District de Năsăud (Nord-Est de la Transylvanie)*, în BL, VI, p. 173–230.
Şandru 1998 = D. Şandru, *Graiul românesc de peste Nistru*, în FD, XVII, 1998, p. 185–200.
Şandru, 2004 = D. Şandru, *Graiul din Drăguş (Ţara Oltului)*, în D. Şandru, *Probleme de dialectologie românească*. Ediţie îngrijită de Tudora Şandru Mehedinţi, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2004, p. 247–315.
ŞBJ = D. Şandru, F. Brânzeu, *Printre ciobanii din Jina* [I]–II, în GS, V, 1931, p. 300–350; VI, 1932, p. 193–247.
Şez. = „Şezătoarea”. Revistă pentru literatură şi tradiţiuni populare, Fălticeni, I, 1892 şi urm.
TD–Bas = Maria Marin, Iulia Mărgărit, Victorela Neagoe, Vasile Pavel, *Graiuri româneşti din Basarabia, Transnistria, nordul Bucovinei şi nordul Maramureşului. Texte dialectale şi glosar*, Bucureşti, Editura Institutului de Fonetică, 2000.
TDBN = Maria Marin, Marilena Tiugan, *Texte dialectale şi glosar Bistriţa-Năsăud*, Bucureşti, 1987.
TD–*Nistru* = Maria Marin, Iulia Mărgărit, Victorela Neagoe, Vasile Pavel, *Graiuri româneşti de la est de Nistru. Texte dialectale şi glosar*, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2011.
TDR = Valeriu Rusu (coord.), *Tratat de dialectologie românească*, Craiova, Editura Scrisul Românesc, 1984.
Ţâra 1976 = Vasile Ţâra, *Construcţii sintactice în graiul de pe valea superioară a Şieului (Transilvania)*, în *Studii de lingvistică*, Timişoara, Editura Facla, 1976, p. 207–213.
ŢM = Alexandru Ţiplea, *Poezii populare din Maramureş*. Extras din „Analele Academiei Române”, Seria II, Tom XXVIII, Memoriile Secţiunii Literare, Bucureşti, 1906.
Vaida, *Sălaj* = Vasilie Vaida, *Material jargon de dialect sălăgian*, în „Tribuna” (Sibiu), 1890, nr. 83 sqq.
VGl = Alexiu Viciu, *Glosariu de cuvinte dialectale din graiul viu al poporului român*, Blaj, Tipografia Seminarului Greco-catolic, 1899.
VPL = Alexandru Vasiliu, Învăţător în Tătăruşi (Suceava), *Poveşti şi legende*, Bucureşti, Cultura Naţională, 1928.
Vulpe 1967 = Magdalena Vulpe, *Fapt dialectal şi fapt popular*, în SCL, XVIII, 1967, nr. 4, p. 369–377.
Vulpe 1973 = Magdalena Vulpe, *Observaţii asupra sintaxei graiului din zona „Porţile de Fier”*, în Cornelia Cohuţ, Magdalena Vulpe, *Graiul din zona Porţile de Fier*, I. *Texte. Sintaxă*, Bucureşti, Editura Academiei R.S.R., 1973, p. 353–393.
WK = Gustav Weigand, *Körös-und Marosch-Dialekte*, în Jb, IV, 1897, p. 250–336.
WM = Gustav Weigand, *Die Dialekte der Moldau und Dobrudscha*, în Jb, IX, 1902, p. 138–236.
Zdrenghea 1948 = Mircea Zdrenghea, *Analogii în conjugarea verbului auxiliar a fi*, în DR, XI, 1948, p. 194–196.

BDD-A22906 © 2015 Editura Scriptor; Editura Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:57:32 UTC)

A FEW PARTICULARITIES OF THE DACO-ROMANIAN SUB-DIALECTS FROM THE SOUTH-EAST OF UKRAINE AND CAUCASUS FROM THE PERSPECTIVE OF SEXTIL PUŞCARIU'S CONCEPTION ABOUT LATERAL AREAS

(*Abstract*)

Starting from Sextil Puşcariu's conception, inspired by the theory of spatial linguistics, the author presents some dialectal particularities (archaisms, old elements, innovations) of the Romanian idioms spoken in the linguistic enclaves from the south-east of Ukraine, between Don, Dnieper and Bug (the current regions Kirovograd and Nikolaev), from the right bank of the Dnieper and from the Donetsk basin (the regions Lugansk and Donetsk), as well as in the Romanian villages from Caucasus (the Krasnodar region from the Russian Federation).

The comparison of the linguistic data (common with some sub-dialects from the Daco-Romanian territory) with the historical and demographic ones from the present perspective motivates the inclusion of these areas in the category of lateral areas, which are marginal and isolated from the linguistic Daco-Romanian continuum.

Cuvinte-cheie: *arhaism, arie dialectală, enclavă lingvistică, inovaţie, lingvistică spaţială.*
Keywords: *archaism, dialectal area, linguistic enclave, innovation, spatial linguistics.*

Institutul de Lingvistică al Academiei Române
„Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti"
Bucureşti, Calea 13 Septembrie, 13
dialectologie@yahoo.com

BDD-A22906 © 2015 Editura Scriptor; Editura Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:57:32 UTC)